

Paweł Wolnicki
Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

O edukacji etycznej adeptów administracji publicznej

Wprowadzenie

Afery korupcyjne, nieracjonalne wydawanie pieniędzy publicznych bulwersujące opinię społeczną, patologiczne zachowania funkcjonariuszy publicznych, wcale nierzadka wulgarność ich języka, brak kultury osobistej i przestrzegania wysokich standardów *savoir-vivru* we wzajemnych relacjach oraz na płaszczyźnie urzędnik-petent umacniają sytuację anomii, która wyraża się w kryzysie wartości i więzi społecznych¹. Zagubienie moralne, którego doświadcza dzisiejszy obywatel nie polega na tym, że „brak jest wzorców właściwych postaw. Jest ich wystarczająco dużo. Brakuje jednak odpowiedniego kryterium dokonania wyboru”². Kryzys o charakterze aksjologicznym dotyka postrzegania wartości i ich hierarchii³. Następująca relatywizacja wartości moralnych jest faktem. To z pewnością przekłada się na różne płaszczyzny życia prywatnego i publicznego.

Normatywy aksjologiczne

Zainteresowanie się problematyką etyczną, także na gruncie nauk o administracji stało się zatem nie tylko „modne”, ale z pewnością konieczne⁴. Wpisuje się bowiem w zmieniające się role społeczne administracji przełomu XX/XXI wieku,

¹ W. Piwowarski, *Wobec relatywizmu moralnego w społeczeństwie polskim*, „Życie Katolickie” 1990, nr 9-10, s. 85.

² M. Szulakiewicz, *Kulturowe i filozoficzne uwarunkowania etyki w szkole*, [w:] *Etyka w szkole* Z. Sareła (red.), Warszawa 1997, s. 50.

³ H. Gajdamowicz, *Wychowanie chrześcijańskie w perspektywie obiektywistycznych teorii wartości*, [w:] *Wychowanie chrześcijańskie między tradycją a współczesnością*, A. Rynio (red.), Lublin 2007, s. 103.

⁴ T. Barankiewicz, *W poszukiwaniu modelu standardów etycznych administracji publicznej w Polsce*, Lublin 2013, s. 11.

administracji nie tyle władczej, co informacyjnej i świadczącej profesjonalne usługi publiczne na rzecz społeczeństwa. I choć do pracy w administracji publicznej, w myśl art. 60 Konstytucji RP, mają prawo dostępu na równych zasadach wszyscy obywatele korzystający z pełni praw publicznych, to jednak norma ta nie ma charakteru bezwzględnie obowiązującego. Od osób zatrudnionych w administracji publicznej wymaga się bowiem określonych cech osobowościowo-moralnych znamionujących perfekcję. I tak ustawa z 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej eksponuje kryterium nieposzlakowanej opinii⁵ natomiast Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 6 października 2011 r. w sprawie wytycznych w zakresie przestrzegania zasad służby cywilnej oraz etyki korpusu służby cywilnej postuluje znajomość zasad etyki służby cywilnej i ich sumiennego przestrzegania⁶. Z kolei ustawa z dnia 16 września 1982 r. o pracownikach urzędów państwowych wyznacza jako jedną z pożądanych cech dla tego zawodu nieskazitelność charakteru⁷. Podobnie o wartościach etycznych kandydatów na pracowników samorządowych zatrudnionych na podstawie umowy o pracę mówi art. 6 ustawy z 21 listopada 2008 r. o pracownikach samorządowych. Osoba zatrudniona w jednostkach samorządu terytorialnego winna cieszyć się w otoczeniu nieposzlakowaną opinią⁸.

Na podstawie m.in. tych aktów prawnych należy zatem wysnuć wniosek, że kryteria dotyczące zagadnień etyczno-moralnych winien spełniać każdy kandydat pretendujący do pracy w administracji publicznej. Proces rekrutacji będzie bowiem uwzględniał także wymagania osobowościowo-moralne. Z pewnością więc tego typu kryterium odnosić należy do absolwentów kierunku administracja. W toku studiów powinni oni uzyskać efekt kształcenia w zakresie etyczno-moralnym niezbędny w procesie rekrutacji na wolne stanowiska w administracji publicznej.

Refleksja etyczna i kształtowanie postaw moralnych staje się więc jednym z priorytetów procesu edukacji studentów. Przecież to ta grupa zasila nieustannie kadry decydentów życia prywatnego i publicznego. Studenci, którzy podejmują się kształcenia na poziomie uniwersyteckim, jako osoby dorosłe, w ośrodkach akademickich bardziej niż dotychczas usamodzielniają się w podejmowaniu decyzji. Tu też realizują swoją moralność. Czy jest ona jednak wynikiem etycznej refleksji opartej na solidnej podstawie naukowej i kierowanej przez wykładowcę przekazującego nie tylko wiedzę i umiejętności, ale także rozwijającego kompetencje społeczne w zakresie etyki zawodowej przyszłego administratywisty? Czy studiowanie pomaga zatem rozwijać postawy moralne adeptów czyniąc ich profesjonalistami i zachęcając do postawy perfekcjonizmu?

Od właściwych postaw etycznych i moralnych zależy przecież przyszły kształt narodu i społeczeństwa polskiego i jego postrzeganie dobra i zła. Te argumenty

⁵ Art. 11, p. 6, Dz.U. nr 227, poz. 1505 z późn. zm.

⁶ Par. 7, p. 4, M.P. nr 93, poz. 953.

⁷ Art. 3, p. 3, Dz.U. 2001, nr 86, poz. 953 z późn. zm.

⁸ Art. 6, ust. 3 p. 3, Dz.U. nr 223, poz. 1458 z późn. zm.

skłaniają do zajęcia się problematyką dotyczącą etyki i moralności w edukacji administratywisty. Celowe wydaje się więc spojrzenie na obecne miejsce tych wartości w programie kształcenia studiów wyższych i próba dostrzeżenia obowiązujących rozwiązań.

Obecność wartości etyczno-moralnych w życiu obywateli III RP znajduje swoją podstawę w ustawie zasadniczej⁹. To pozwala na sformułowanie wniosku, że nie jest ona nihilistyczna pod względem aksjologicznym¹⁰. Wskazuje bowiem na wartości etyczne, przez co spełnia swój cel wychowawczy¹¹. W preambule Konstytucji można odczytać ich listę. Zostają wymienione enumeratywnie: prawda, sprawiedliwość, dobro i piękno. Wartości te nabierają mocy wartości fundamentalnych mających charakter normatywny¹². Ich źródłem jest Bóg dla osób wierzących, a dla niepodzielaających tej wiary owe uniwersalne wartości charakteryzują się innym pochodzeniem.

Poza tym w preambule i kolejnych paragrafach wymienione są także inne wartości, m.in.: dobro wspólne-Polska, sumienie, wdzięczność, kultura, chrześcijańskie dziedzictwo Narodu i wartości ogólnoludzkie, najlepsze tradycje I i II RP, podstawowe wolności i prawa człowieka, rzetelność i sprawność, podstawowe prawa dla państwa, współdziałanie władz, społeczny dialog, demokracja, przyrodzona godność człowieka, obowiązek solidarności z innymi. Wiele z nich, w tym wolność, powtarzają kolejne jej artykuły. Przy tym są zasadami stosowania Konstytucji w praktyce. Ustrojodawca zaznacza, że chcąc zagwarantować instytucjom publicznym rzetelność i sprawność pojawiła się potrzeba ustanowienia ustawy zasadniczej. Dokonuje się to w poczuciu odpowiedzialności przed Bogiem lub przed własnym sumieniem¹³. Wartości, które nie są upowszechniane, pozostają bowiem wartościami martwymi, na papierze¹⁴.

Etyka w edukacji postrzegana w perspektywie wartości konstytucyjnych i ustawowych, choć nie tylko tych, może pozostawać wobec pewnego napięcia jakie rodzi się z absolutyzacji tych wartości z jednej strony, a powszechną w dzisiejszym życiu demokratyzacją zakładającą istnienie różnych systemów wartości. Przy tym ta pozorna sprzeczność łatwo daje się wyeliminować. Konsekwencją absolutyzacji wartości jest wolność do, a więc wolność do uznania bądź nieuznania tej wartości za podstawę wszystkich innych (uniwersalizm wartości). Tak postrzegali wolność w dziejach ludzkości wszyscy moralisci. Wolność jawi się zatem jako nie-

⁹ L. Garlicki, *Wstęp*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 5, Warszawa 2007, pod red. L. Garlickiego, s. 3.

¹⁰ J. Krukowski, *Konstytucyjny model stosunków między państwem i Kościołem w III Rzeczypospolitej*, [w:] *Prawo wyznaniowe w systemie prawa polskiego*, pod red. A. Mezglewskiego, Lublin 2004, s. 83; K. Complak, *Konstytucje Rzeczypospolitej oraz komentarz do Konstytucji RP z 1997 roku*, pod red. J. Bocia, Wrocław 1998, s. 10.

¹¹ B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2009.

¹² L. Garlicki, op. cit., s. 12.

¹³ Preambuła, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Dz.U. nr 78, poz. 483.

¹⁴ János Bertók, *Promowanie postawy etycznej w służbie publicznej – doświadczenia państw OECD*, „Służba Cywilna”, 2001, nr 2, s. 51.

zbędny warunek odkrycia i realizacji wartości. Nie może jednak ona stać się ich źródłem, ani też jedyną wartością¹⁵. Z pewnością nie może to być wolność od wszystkiego i do wszystkiego, jaką preferują postmoderniści¹⁶. Wówczas bowiem wolność postępowania byłaby zależna tylko od subiektywnego i autonomicznego sumienia, a człowiek sam ustalałby co jest dobre, a co złe¹⁷. Niemniej jednak w epoce postmodernizmu, jak nazywają niektórzy obecną epokę, pojawia się postulat budowania moralności bez etyki, gdzie człowiek sam podejmowałby bez jakichkolwiek teoretycznych refleksji naukowych, autonomiczne działania moralne stanowiące o dobru i złu¹⁸. Byłby więc „wolny od” i nie musiałby korzystać z „wolności do”. Nie byłby bowiem w ogóle moralnie odpowiedzialny ani przed samym sobą, ani też przed nikim innym¹⁹. Rozwiązanie takie jest obecnie nie do przyjęcia dla wielu ludzi, a teza postmodernistów póki co nie znajduje szerszej akceptacji i jest postrzegana w środowisku naukowym etyków, i nie tylko, jako aetyczna.

Pluralizm płynący z postępującej wciąż demokratyzacji życia zakłada jednak istnienie różnych alternatyw. Przy tym powinien on się realizować poprzez wybór tego najbardziej właściwego z punktu widzenia poznającego podmiotu systemu wartości, realizowania pewnego ideału, a nie subiektywnej opcji i sytuacjonizmu życiowego. Nie może też stać się jedyną zasadą regulującą życie społeczne. Pożądane wydaje się więc kształtowanie postaw etycznych w oparciu o prawe, a więc odpowiednio urobione sumienie. Postrzeganie i urzeczywistnianie wartości moralnych nie jest wrodzoną sprawnością człowieka. Jawi się jako zadanie dla wszystkich, a więc tak obywateli, jak też i organów państwa. Każde działanie człowieka, jeśli jest bowiem świadome i wolne, jest działaniem moralnym. Wymaga to zatem pewnej polityki ze strony administracji publicznej. Powinna ona uwzględniać proces refleksji etycznej nad wartościami moralnymi preferowanymi przez konstytucję i wyrażanymi w innych źródłach prawa. Zadanie to wpisuje się z pewnością w system edukacji realizowany w ramach programów szkolnictwa publicznego i prywatnego wszystkich szczebli, nie wyłączając szkolnictwa wyższego.

Etyka w procesie kształcenia uniwersyteckiego

Uczelnie wyższe cieszą się konstytucyjną zasadą autonomii²⁰. To przekłada się na ich misję. Zadania, jakie wyznacza sobie dana wszechnica powinny zatem wpiisywać się w etyczne i moralne wartości państwa polskiego, choć wychowanie do wartości nie jawi się jako priorytet w polityce edukacyjnej Unii Europejskiej.

¹⁵ M. Szulakiewicz, op. cit., s. 46.

¹⁶ M. Pokrywka, *Człowiek i moralność w postmodernistycznym świecie*, „Roczniki Teologiczno-Moralne” 2011, nr 3, s. 81.

¹⁷ Encyklika *Veritatis splendor*, Watykan 1993, nr 35.

¹⁸ Por. Z. Bauman, *Dwa szkice o moralności ponowoczesnej*, Warszawa 1994, s. 83.

¹⁹ M. Pokrywka, op. cit., s. 89-90.

²⁰ Art. 70, p. 5 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

Celem strategicznym staje się obecnie edukacja i kształcenie przez całe życie. Troska o poprawę jakości kształcenia i efektywności systemów edukacji ogranicza się do wartości i zasad demokracji, w celu aktywnego udziału jednostki w życiu społecznym²¹.

Tymczasem proces edukacji to okres wspierania dorosłego człowieka zdobywającego uniwersyteckie wykształcenie w etycznym wyborze systemu norm moralnych i budowania etosu. Student wkraczając w mury wszechniczy rozwija się intelektualnie, zdobywa umiejętności praktyczne, co też jest weryfikowane przez wykładowcę, ale czy kształci się pod względem etycznym, aby optymalnie wykorzystać tę wiedzę na budowanie własnej i odpowiedzialnej moralności? Jeśli zabraknie etycznej refleksji wyłożonej z uniwersyteckiej katedry to argumentów do rozwiązywania etycznych dylematów i podejmowania decyzji będzie dostarczać studentowi studiów I stopnia perspektywa szkoły średniej, a to może okazać się w nowych warunkach środowiskowych niewystarczające wobec jakościowego i ilościowego przyrostu wiedzy. Podobnie rzecz się ma na studiach II i III stopnia. Poszczególne obszary studiowania, a więc: wiedza, umiejętności i etyczno-moralne sprawności domagają się właściwej, proporcjonalnej relacji. One bowiem w klasycznej filozofii greckiej budują kategorię piękną wyrażającą się harmonią wszystkich koniecznych elementów podkreślaną w obowiązującej ustawie zasadniczej jako narodowa i uniwersalna wartość. Brak przedmiotu etyka może więc rodzić poczucie marginalnego traktowania wartości aksjologicznych w życiu społeczno-zawodowym, co przekłada się z pewnością na jakość wykształcenia.

Studiowanie to pewnego rodzaju elitarność. Absolwent studiów ma bowiem być profesjonalistą odznaczającym się wysokim stopniem fachowości, wiedzy i kompetencji oraz winien odznaczać się pożądanymi w danym zawodzie cechami osobowościowo-moralnymi²². Powinien cechować go perfekcjonizm²³ rozumiany jako dążenie do doskonałości²⁴. Przy czym stan ten zakłada pewną etapowość w procesie doskonalenia. Nie pomija ona wejścia w rolę zawodową²⁵ (studia licencjackie – student ma świadomość znaczenia zachowywania się w sposób etyczny), rozwój o umiejętność aktywnego propagowania zachowań etycznych (studia magisterskie), a na poziomie studiów doktoranckich ma miejsce nabywanie zdolności egzekwowania takich postaw²⁶. Z tej perspektywy warto też popa-

²¹ H. Gajdamowicz, op. cit., s. 103.

²² H. Kisilowska, *Pojęcie profesjonalizmu we współczesnej administracji publicznej*, [w:] A. Dębicka, M. Dmochowski, B. Kudrycka (red.), *Profesjonalizm w administracji publicznej*, Białystok 2004, s. 106.

²³ W znaczeniu ścisłym perfekcjonizm zakłada obecność obiektywnych wartości, obok subiektywnych do których człowiek dąży. Por. J. Jaśtał, *Etyka cnót a perfekcjonizm etyczny*, [w:] N. Szutta (red.), *Współczesna etyka cnót: możliwości i ograniczenia*, Warszawa 2010, s. 148.

²⁴ J. Jaśtał, op. cit., s. 147.

²⁵ T. Barankiewicz, op. cit., s. 199.

²⁶ Por. *Autonomia programowa uczelni. Ramy kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego*, E. Chmielnicka (red.), [Warszawa 2010], s. 40.

trzeć na pojęcie cnoty. Z nią bowiem jest ściśle związany atrybut elitarności (wyróżnienia się pewnymi szczególnymi cechami moralnymi)²⁷. W ten nurt rozważań o elitarności z pewnością wpisuje się administratywista. Jego zadaniem jest służba publiczna w administracji, mającej być z założenia elitarną. Obywatele mają bowiem mieć prawo do nie jakiegś, ale do dobrej administracji, do której należy wzbudzanie zaufania tych obywateli do organów państwa.

Etyka w procesie edukacji powinna więc z pewnością być wykładana, choćby po to, aby dostarczyć studentom intelektualnych i moralnych narzędzi pozwalających na poruszanie się w świecie wartości, dokonywania ich wyboru oraz odpowiedzialności za skutki tych wyborów w określonej przestrzeni życia rodzinnego, zawodowego i społecznego. Byłaby więc to etyka odpowiedzialności polegająca na łączeniu przepisów prawa i obowiązków z odpowiedzialnością, której rezultatem mogą stać się sankcje. Nie mniej ważna jawi się etyka dobrej procedury w administracji podkreślająca zasady i reguły postępowania. Wskazuje ona środki możliwe do zastosowania dla realizacji wybranych wartości²⁸. Wreszcie bardzo istotnym wydaje się być przeżywająca renesans etyka cnót (aretologia) akcentująca preferowane i powiązane ze sobą cechy urzędnika. Edukacja w zakresie etyki stanowi zatem próbę praktycznego zastosowania jakiegś filozofii życia opartej na kryterium dokonania wyboru określonych wartości²⁹. Niewątpliwie studia wyższe powinny wskazać takie obszary nie redukując tego do wybranych kierunków. Nie powinny tym samym ominąć wskazanych w konstytucji uniwersalnych i innych wartości.

Adaptowaniem konstytucyjnych wartości etyczno-moralnych na grunt edukacji jest przyjmowana przez uczelnię wyższą misja działania. Jej realizacja polega m.in. na tworzeniu macierzy efektów kształcenia dla danego kierunku uwzględniając wzorcowe efekty obszarowe. Zostały one wdrożone na podstawie krajowych ram kwalifikacyjnych i obowiązują w naszym kraju od roku akademickiego 2012/2013. Z pewnością warto zainteresować się tu etyką i moralnością w procesie edukacji przyszłego administratywisty. Powinien on uwzględniać „w działaniu instytucji publicznych zapewnienie rzetelności i sprawności”³⁰. Od strony programowej istotne są efekty kształcenia, które wskazywałyby na wartości etyczne. Weryfikacji podlega jednak tylko wypełnienie założonego efektu kształcenia w ramach kierunku studiów I, II i III stopnia. W związku z tym pojawia się pytanie czy każdy student ten efekt zrealizuje?

Otóż nie wszędzie na kierunku administracja wprowadzono obowiązkowy przedmiot o denominacji etyka. Studentom pozostaje więc alternatywa skorzy-

²⁷ Tamże, 183-184.

²⁸ R. Jadczyk, *Etyka w szkole – uczyć, myśleć i działać odpowiedzialnie*, [w:] W. Sareła (red.), op. cit., 36.

²⁹ M. Szulakiewicz, *Kulturowe i filozoficzne uwarunkowania etyki w szkole*, [w:] W. Sareła (red.), op. cit., s. 38.

³⁰ L. Garlicki, op. cit., s. 15.

stania z opcji przedmiotów do wyboru. Co jednak z tymi, którzy nie dokonali jego wyboru lub nie zmieścili się w przewidzianym limicie miejsc? Mogą oni jedynie zdać się na pracowników naukowych, którzy podczas wykładów będą analizować i wyjaśniać panujące w danym środowisku oceny moralne i obowiązujące w nich normy, odkrywając motywy ludzkiego działania bądź próbując przekazywać sądy wartościujące i formułować oceny dotyczące dobra i zła. Czy jednak bez teoretycznych podstaw dostosowanych do poziomu kształcenia studiów wyższych ukształtują własną moralność? Przecież nie podczas każdej jednostki wykładowej spotkają się z tego rodzaju odniesieniem do wartości etycznych czy to w postaci opisowej, czy też wartościującej. Wreszcie student pozbawiony zajęć z etyki, nie posiadając w wystarczającym zakresie wiedzy i potrzebnych argumentów może mieć wiedzę, ale czy opanuje warsztat pożądaných w zawodzie administratywisty cech osobowościowo-moralnych? Te przecież nabywa się nie od razu, nie przez przyswojenie o nich wiedzy, opanowanie regulacji normatywnych, ale poprzez rozwój i samodoskonalenie się na określonym etapie.

Można przypuszczać, że takie rozwiązanie okaże się nieskuteczne. Poza tym przyczyni się do postrzegania wartości etyczno-moralnych jako drugorzędnych w administracji publicznej, bo proponowanych *ad libitum*. Zatem takich które na początku pracy zawodowej nie odgrywają istotnej roli, a ten obszar można zgłębić ewentualnie w procesie kształcenia się przez całe życie. Należy zauważyć, że takie podejście na pewno nie sprostą „elitarności” i profesjonalizmowi administracji publicznej.

Tymczasem poznanie uniwersalnych wartości, przede wszystkim tych zapisanych w obowiązującej Konstytucji RP, a odnoszących się do wartości państwowych i służby publicznej ma sens obiektywny. Wartości, aby mogły stać się wyznacznikiem – celem ludzkich działań muszą zostać poznane³¹. „Wartość jest to jakość bytu, o ile ten sam jest przedmiotem intencyjnych aktów poznawczo-pożądaných”³². Poznać wartość to znaczy poznać świat człowieka³³. Taka teoretyczna prawda aksjologiczna wpływa bowiem na nasze czyny. Dzięki niej bowiem „wiedzieć” zmierza w stronę „chcieć”³⁴. Administratywiści powinni zatem podczas edukacji uniwersyteckiej mieć możliwość przestudiowania tych wartości i ustosunkowania się do nich. Poznanie różnych koncepcji – modeli etycznych od odpowiedzialności prawnej, społecznej, indywidualnej i tej za przyszłość począwszy, przez proceduralne standardy postępowania administracyjnego (praworządność, bezstronność, obiektywność, konflikt interesów, jawność, transparentność, partycypacja obywateli w sprawowaniu władzy) po refleksję

³¹ M. A. Krąpiec podkreśla istnienie dwóch nurtów dotyczących problematyki wartości. Jeden identyfikuje się z filozofią bytu. Dla niego „wartością było to, dzięki czemu byt jawił się naprawdę jako byt”. Drugie spojrzenie na problem wartości ukazuje filozofia poznania. Por. M. A. Krąpiec, *Odzyskać świat realny*, Lublin 1993, s. 324.

³² Tamże, s. 328.

³³ H. Gajdamowicz, op. cit., s. 113.

³⁴ K. Wojtyła, *Osoba i czyn*, Kraków 1965, s. 167.

aretologiczną powinno uwzględnić korzenie naszej kultury, a więc etykę, której przedmiotem jest moralność chrześcijańska. Ta bowiem może być wciąż atrakcyjna dla procesu edukacji, odnosząc się do antropologii i podkreślająca godność człowieka, jako podmiotu działań moralnych. W takim ujęciu etyka określa co jest dobre, a co jest złe w czynach ludzkich. Przy tym skoro chodzi o kierowanie czynami według tego co obiektywnie jest dobre bądź złe przeto ma charakter normatywny. Etyka jest nauką praktyczną. Jeżeli etyka uwidatnia zależność, że czyn dobry doskonali spełniającego go człowieka wówczas można mówić o perfekcjoryzmie w etyce. Perfekcjoryzm nie utożsamia się zatem z normatywizmem etyki, gdyż można nie zastanawiać się nad tym czy ów dobry czyn przyczynia się do doskonalenia osoby, która go popełniła, a zły wpływa na nią degradująco. Człowiek jednak poprzez dobre czyny moralnie się doskonali, a poprzez złe dewaluuje. Tak też jest kształtowana opinia o zawodach zaufania publicznego. Ten sposób patrzenia przekłada się na postrzeganie administracji publicznej. Każde etyczne (dobre) działanie administratywisty wzmacnia zaufanie obywateli do organów państwa i jest realizacją prawa obywateli do dobrej administracji, a każde złe podważa zaufanie, czyniąc tę zasadę pustą. Przy tym dotyczy to nie tylko miejsca pracy, gdyż jest wynikiem integralności profesjonalizmu zawodu zaufania publicznego³⁵. Perfekcjoryzm jest zatem istotnym elementem moralnego życia człowieka i skutecznym narzędziem weryfikacji moralności poprzez wewnętrzne poczucie satysfakcji moralnej. Ten stan o charakterze uczuciowym przysługuje jednak tylko osobie, która świadomie i odpowiedzialnie realizuje swoją moralność³⁶. To co dobrego się udało może więc budzić radość – satysfakcję moralną, nie pychę. Każde świadome działanie człowieka dążącego do osiągnięcia wzorowej postawy jest aktualizacją jego rozumnej istoty i dlatego stanowi o jakiejś doskonałości bytu ludzkiego³⁷. Aby pobudzić do refleksji nad budowaniem przez studentów etosu można wykorzystać – właśnie jako środek – postawę perfekcjorystyczną. Byłoby to weryfikowane efektem kształcenia wyrażającym się w wewnętrznym poczuciu satysfakcji moralnej przysługującej tylko osobie świadomie i dobrowolnie realizującej swoją moralność. Przyszły administratywista świadomie więc w procesie uniwersyteckiego kształcenia wykorzystuje aretologiczny model dążąc do nabycia stałych sprawności, dyspozycji, wiedzy i przekonań, aby osiągnąć zamierzony wzorzec osobowy. Uczy się zdystansować wobec przypadkowych zdarzeń, emocji czy nacisków społecznych. Kształtuje swoją osobowość moralną integralnie z innymi efektami w zakresie wiedzy i umiejętności, kompetencji społecznych i personalnych tak, aby nie stać się „niewolnikiem” ścisłego katalogu norm postępowania, ale wykazywać się elastycznością. W tym procesie odpowiadając na pytanie: kim chcę być? kształtuje w sobie postawę awersji wobec

³⁵ T. Barankiewicz, op. cit., s. 189.

³⁶ Por. J. Jaśtał, *Poczucie satysfakcji moralnej*, „Etyka”, 2007, nr 40, s. 11.

³⁷ K. Wojtyła, *Zagadnienie podmiotu moralności*, [w:] T. Styczeń (red.), *Człowiek i moralność*, t. 2, [Lublin 1991], s. 203-207.

bezdusznego biurokraty w wydaniu weberowskim, zasłaniającego się odpowiedzialnością litery prawa bądź procedury.

Podsumowanie

Reasumując problematykę edukacji w zakresie moralno-etycznym adeptów administracji publicznej należy zauważyć, że prawo do dobrej administracji i pogłębiania zaufania obywateli do organów państwa nie może się obejść bez konieczności celowego i konkretnego (przedmiotowego) uwzględnienia tej problematyki w programie kształcenia uniwersyteckiego. Przy tym współczesna koncepcja etyki dla administratywistów winna uwzględniać nie tylko sam czyn, jako przedmiot rozważań, co pozostaje typowe dla etyki kantowskiej i utylitarystycznej, ale także zakorzenioną w nurcie filozofii arystotelesowsko-tomistycznej powinność stałego doskonalenia sprawności moralnych człowieka, jako podmiotu czynów ludzkich. Studiowanie ma bowiem wspomagać postawy moralne studentów kierunku administracja. W toku studiów, na każdym ich poziomie kształcenia (I, II i III stopnia) obligatoryjnym przedmiotem zajęć jawi się być etyka, choćby o dowolnej denominacji związanej z profilem studiów, ale uwzględniająca niewystarczalność standardów etycznych o charakterze ustawowym, ustawowym i kodeksowym, proceduralnym, czy ogólnie etycznym adaptowanym do zawodu administratywisty bądź nawet tylko aretologicznym, ale traktująca je integralnie. Tak kształtowany autonomiczny i świadomy wybór koncepcji systemu wartości (kim chcę być) stanowiłby dla studenta bazę do oceniania i wartościowania treści etycznych przedstawianych podczas wykładów przez nauczycieli akademickich, co ukierunkowywałoby postawy etyczno-moralne na profesjonalne zachowania i rozwijało je budując wzór (perfekcję) administratywisty. Wśród wielu rozwiązań na poziomie studiów postawa perfekcyjistyczna stanowi propozycję weryfikacji wyborów moralnych. Przywraca ponadto kwestie kształtowania charakteru moralnego oparte na indywidualnych motywach i aspiracjach przyszłego administratywisty. Należy się spodziewać, że obecność obligatoryjnego przedmiotu <etyka> podczas studiów będzie też wspierało proces realizacji prawa obywateli do dobrej administracji i pogłębiało ich zaufanie do organów państwa. Może też umacniać wybór kryterium pożądanego wartości, hamując tym samym nieetyczne i patologiczne zachowania funkcjonariuszy administracji publicznej.

Streszczenie

Administracja publiczna powinna być z pewnością profesjonalna i budząca zaufanie obywateli do organów państwa. Treści, które składają się na powyższą wypowiedź dotyczą nie tylko wiedzy i umiejętności osób w niej zatrudnionych, ale także pożądanego postaw społecznych. Zadanie to trudno urzeczywistnić bez za-

mierzonego i przedmiotowego uwzględnienia problematyki etycznej w programie kształcenia uniwersyteckiego administratywistów. Integralnie etyczne standardy: ustawowe, ustawowe i kodeksowe, proceduralne i aretologiczne wymagają obecności obligatoryjnego przedmiotu etyka o dowolnej choćby denominacji. Jego treści powinny posłużyć studentowi studiów I stopnia być świadomym znaczenia zachowywania się w sposób etyczny, na studiach II stopnia zdobyć umiejętność aktywnego propagowania zachowań etycznych, a na poziomie studiów doktorskich nabyć zdolności egzekwowania takich postaw. Brak obowiązkowej edukacji etycznej adeptów administracji i stwarzanie jedynie dla chętnych studentów możliwości dokończenia się w tym obszarze godzi w jakość procesu kształcenia profesjonalnych administratywistów i stwarza wrażenie mniejszej wagi zachowań etycznych w porównaniu z inną wiedzą i umiejętnościami. Celem artykułu jest zatem próba odpowiedzi na pytanie o potrzebę edukacji etycznej administratywistów oraz czy studiowanie na kierunku administracja pomaga rozwijać postawy moralne adeptów czyniąc ich profesjonalistami i zachęcając do postawy perfekcjonizmu?

Słowa kluczowe: administracja publiczna, etyka, moralność, profesjonalna administracja.

I On Ethics Education of Public Administration Students

Abstract

Public Administration certainly should be professional and merit the trust of citizens in state authorities. The contents contained in the above statement refer not only to knowledge and skills of persons employed in the public administration, but also to desirable social attitudes. This task is hard to realize without intended taking of ethical issues as a subject into consideration in the university education of public administration students. Integral ethical standards: statutory standards, statutory and code standards, procedural and aretological standards require presence of ethics, even from whatever denomination, as a compulsory subject. Its contents should help students of bachelor's studies to get aware of the significance of ethical behaviour, during their master's studies help them to achieve skills of active promotion of ethical behaviour and during PhD studies help them to achieve skills of enforcement of such attitudes. The lack of compulsory ethics education for administration students and creating opportunities of additional training in this field only for the willing students threatens the quality of professional adminis-

trative staff and gives impression that it is less important to behave ethically in comparison to another knowledge and other skills. The purpose of this article is an attempt to answer the question whether there is a need for ethics education for public administration students and whether administration studies help to develop students moral attitudes making them professionals and encouraging them to perfectionism.

Keywords: public administration, ethics, morality, professional administration.

Bibliografia

Pozycje książkowe i artykuły

- Autonomia programowa uczelni. Ramy kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego*, pod red. E. Chmielnicka, Warszawa 2010.
- Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2009.
- Barankiewicz T., *W poszukiwaniu modelu standardów etycznych administracji publicznej w Polsce*, Lublin 2013.
- Bauman Z., *Dwa szkice o moralności ponowoczesnej*, Warszawa 1994.
- Bertók J., *Promowanie postawy etycznej w służbie publicznej – doświadczenia państw OECD*, „Służba Cywilna” 2001, nr 2.
- Complak K., *Konstytucje Rzeczypospolitej oraz komentarz do Konstytucji RP z 1997 roku*, pod red. J. Boć, Wrocław 1998.
- Encyklika Veritatis splendor*, Watykan 1993.
- Gajdamowicz H., *Wychowanie chrześcijańskie w perspektywie obiektywistycznych teorii wartości*, [w:] *Wychowanie chrześcijańskie między tradycją, a współczesnością*, pod red. A. Rynio, Lublin 2007.
- Garlicki L., *Wstęp*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 5, pod red. L. Garlicki, Warszawa 2007.
- Jadczak R., *Etyka w szkole – uczyć, myśleć i działać odpowiedzialnie*, [w:] *Etyka w szkole*, pod red. Z. Sareła, Warszawa 1997.
- Jaśtał J., *Etyka cnót a perfekcjonizm etyczny*, [w:] N. Szutta (red.), *Współczesna etyka cnót: możliwości i ograniczenia*, „Etyka”, 2007, nr 40.
- Kisilowska H., *Pojęcie profesjonalizmu we współczesnej administracji publicznej*, [w:] *Profesjonalizm w administracji publicznej*, pod red. A. Dębicka, M. Dmochowski, B. Kudrycka, Białystok 2004.
- Krapiec M. A., *Odzyskać świat realny*, Lublin 1993.
- Krukowski J., *Konstytucyjny model stosunków między państwem i Kościołem w III Rzeczypospolitej*, [w:] *Prawo wyznaniowe w systemie prawa polskiego*, pod red. A. Mezglewski, Lublin 2004.
- Kudrycka B., *Stan przygotowań administracyjno-prawnych do wprowadzenia europejskich standardów odpowiedzialności społecznej funkcjonariuszy publicznych*, [w:] *Europejskie standardy etyki i społecznej odpowiedzialności biznesu*, pod red. W. Gasparski, Warszawa 2003.

- Kudrycka B., *Zmiany w pozycji i statusie urzędników administracji publicznej. Nowe wyzwania i trendy*, „Służba Cywilna” 2002, nr 4.
- Lewandowski S., *Charakter normatywny preambuły*, „Studia Iuridica” 1998, XXXVI.
- Piwowarski W., *Wobec relatywizmu moralnego w społeczeństwie polskim*, „Życie Katolickie” 1990, nr 9-10.
- Pokrywka M., *Człowiek i moralność w postmodernistycznym świecie*, „Roczniki Teologiczno-Moralne” 2011, nr 3.
- Szulakiewicz M., *Kulturowe i filozoficzne uwarunkowania etyki w szkole*, [w:] *Etyka w szkole*, pod red. Z. Sareła, Warszawa 1997.
- Wojtyła K., *Osoba i czyn*, Kraków 1965, s. 167.
- Wojtyła K., *Zagadnienie podmiotu moralności*, [w:] *Człowiek i moralność*, t. 2, pod red. T. Styczeń, [Lublin 1991].

Akty prawne

- Ustawa z dnia 16 września 1982 r. o pracownikach urzędów państwowych, Dz.U. 2001, nr 86, poz. 953 ze zm.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. nr 78, poz. 483.
- Ustawa z 21 listopada 2008 r. o pracownikach samorządowych, Dz.U. nr 223, poz. 1458 z późn. zm.
- Ustawa z 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej, Dz.U. nr 227, poz. 1505 z późn. zm.
- Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 6 października 2011 r. w sprawie wytycznych w zakresie przestrzegania zasad służby cywilnej oraz etyki korpusu służby cywilnej, M.P. nr 93, poz. 953.